

סיכום ענף הבקר לשנת תשי"ד בקב' יפתח

אנסה לתת בשורות אלו את סיכום הענף לשנה החולפת, להעלות כמה מהבעיות העומדות לפנינו, וכמו כן הערכות מסוימות לגבי עתיד הענף במשקנו ומגמות התפתחותו. תחילה הרי כמה מספרים. בטבלאות יהיו גם נתונים מהשנים הקודמות לשם השוואה והתרשמות ממצבו של הענף.

המצב בעדר בסוף תשי"ד היו בעדר: פרות — 46, מבכירות — 8, עגלות — 34, עגלים — 42, ס"ה 130 ראש. על התפתחות העדר במשך השנים תשי"א—תשי"ד אפשר לעמוד מהטבלה הבאה:

פרטים	תשי"א	תשי"ב	תשי"ג	תשי"ד
מספר ממוצע של פרות ממוצע שנתי לפרה (בליטרם)	24	42	41	44.6
תנובת חלב כללית לשנה	3670	3700	3950	4140
אחוז ההתעברות	88000	155000	163700	184600
	46%	67%	73%	40%

במשך תשי"ד יצאו את העדר 12 פרות מסיבת ברור, תמותה ועקרות. כן מתו 10 בני בקר — מחציתם בזמן ההמלטה.

ההזנה

המספרים על המספוא ניתנים כאן באחוזים על מנת לקבל תמונה ברורה מבלי להיכנס לפרטים על יחידות מזון. במספרים אלה כלול גם המספוא לעדר העגלים.

פרטים	תשי"ג	תשי"ד
ירק קצור (אספסת, תירס, ליאטי)	1.4%	3.2%
סלק	9.2%	4.6%
תחמיץ	7.3%	5.0%
מרעה זרוע (עשב סודני בעל)	2.3%	8.2%
מרעה טבעי ושלפים (מרעה הרפי הררי וקיצו בביצות החולה)	18.5%	23.2%
שחת	24.0%	19.5%
מזון מרוכז	37.3%	36.3%

השנה עברנו על תקציב ההזנה ב־8%. יעילות ההזנה היתה: 100 יחידות מזון לכל 110 ק"ג חלב. לאחר שהובאו המספרים הנ"ל גברר מהם אומרים: השנה היתה שנת התלבטות של מעבר ממשק בעל למשק שלחין, אולם בסופו של

דבר נשארנו משק בעל, וההזנה מוכיחה זאת. יש לציין בסיפוק שני דברים: אחוז המזון המרוכז היה לא למעלה מ־36.3. זהו הישג עוד מהשנה הקודמת והצלחנו לעמוד בו גם השנה. והדבר השני—המרעה הטבעי שהוא 23% מכלל האספקה, הווה אומר כמעט רבע, בא מהמרעה, וכידוע הוא המספוא הזול ביותר,

המכרעת יותר להעלאת הממוצע לפרה, ועם התקדמות המשק מתקדם גם סעיף זה בתכ"ן ובביצוע. הסעיף השני הוא הכירור. כשנסתכל בטבלה נראה שמשנת תשי"ב לא חלה כמעט עליה במספר הפרות, פירוש הדבר שבמידה שנכנסות פרות חדשות, יוצאות במקומן אחרות עקב כירור. אנו תקוה שבשנים הבאות תמשיך התנובה הממוצעת לעלות, אם כי ברור מראש שגם להבא תהיה עליה אטית.

ההתעברות

ההתעברות קובעת במידה רבה את התנובה, את אורך תקופת החליבה הממוצעת וכתוצאה מכך גם את הרנטביליות של הענף. כפי שרואים בטבלה חלה ירידה ניכרת בהתעברות בעדרנו בשנה זו. הגורם המכריע בענין זה הוא לדעתי ההזנה. בתחילת השנה כלומר בסתיו, היתה ההזנה לקויה ביותר, התבססה בעיקר על שחת ותחמיץ מאיכות נמוכה; כנראה לא הכילו את הוויטמינים, ולפי השערכי היה זה גורם ראשי לירידת הפוריות. פרות רבות לא דרשו כסדרן ונוקקו לטיפול רפואי ובדיקות; גם הדורשות התעברו קשה. סיבה שניה היתה — הפר „גבעון“. פר זה חלה באיברי המין, ועד שהתברר הדבר הוסיף לעבוד וללא הצלחה, כמובן. סיבה שלישית: הפר „גלית“ שנקנה במקום „גבעון“; הוא אמנם פעל יפה אולם הוטל עליו עומס מתוך הכרח, שהיה למעלה מיכולתו בגלל גילו הצעיר, ואף הוא ירד מאד בפוריותו בתקופה האחרונה.

ולבסוף הסיבה הרביעית: ההזרעה. מזמן שהצטרפנו לשירות ההזרעה המלאכותית ירדה מאד ההתעברות, אין ביכולתי להסביר את סיבת הדבר, אך אפשר לציין שבזמן האחרון חל כבר שיפור ניכר ואנו תקוה שבקרוב לא תהיה עוד כל בעיה בשטח זה.

הבריאות

עדרנו נמצא נקי משחפת והוא גם מחוסן

יחידות מזון אלה נאספו במרעה החרפי ההררי בסביבות המשק אשר מניב במשך 120 יום והוא נוצל ע"י העדר כולו. חלקו של המרעה החרפי הוא 16.8% במאזן האספקה הכללי ומצטרף לזה המרעה הקיצי בביצות החולה שתפוקתו הגיעה ל-6.2% מכלל האספקה, ממנו נהנה עדר העגלים בלבד. המרעה בחולה נמשך 135 יום בערך.

לדעתנו, יש מקום להרחבת השימוש בסלק ובתחמיץ ובמידת מה אף בשחת, אולם אינני מניח שיתכנו שינויים דרסטיים בגודלות אלו עקב גורמים משקיים שונים. התמונה הכללית של לוח הזנה זה משקפת את ההזנה הרצויה הניתנת לביצוע בתחום אפריקני של המשקיות והכלכליות. עברנו על תקציב ההזנה ב-8% למרות השתדלותנו הרבה למנוע זאת. יעילות ההזנה נמדדת עוד ע"י כמות החלב שנוצרה לכל 100 יחידות מזון שהוא בסו. השנה קבלנו 110 ק"ג חלב לכל 100 יחידות מזון. דומני שזהו הישג יפה בתנאינו אנו. נורמה של 100 יחידות מזון ל-120 ק"ג חלב נחשבת לטובה למדי ויוצא שאין אנו רחוקים ביותר מנורמה זו.

לסוף תשי"ד וחורף תשט"ו נכנסנו עם מלאי מספוא בעל איכות משובעת רצון. ייתכן ויורגש חוסר מה בשחת, אולם האיכות, הן בתחמיץ והן בשחת, מבטיחה שנוכל לקיים את העדר במצב גופני טוב ובריאותו לא תיפגע מחמת הזנה לקויה.

תנובת החלב

הממוצע השנתי לפרה בעדר הגיע השנה ל-4.140 ליטר, שהוא גם הממוצע הארצי המשווער לשנה זו. יש לציין בסיפוק רב שזו לנו השנה הראשונה שהצלחנו להגיע ואף לעבור את ה-4.000 ליטר לפרה. אם נבדוק את המספרים מהשנים הקודמות נראה עליה מתמדת בתנובה. הסיבות לעליה הן שתיים: הזנה וכירור. ההזנה היא הסיבה

נראה מצב כזה כרצוי ואף משתלם. גידול עגלות בדרך כלל הרי זה סעיף גבוה ויקר בהוצאות, אולם אצלנו שונה המצב עקב המרעה העשיר שלרשותנו, המספק חלק גדול מתצרוכת העגלה, הן בחורף והן בקיץ, ומוזיל בהרבה את גידולה. מכירת העגלה בגיל ההמלטה יכול להביא הכנסה יפה. עלינו לציין בצער שבשנה האחרונה היינו חסרי-אונים בשטח זה. השיכון בצפיפות בדיר העגלות הישן מנע מאתנו את הטיפול התקין, וכתוצאה מכך יש עגלות מספר שפיגרו בהתפתחותן ולעומתן עגלות אחדות מפורטמות יתר על המידה. הפתרון היחיד — סיום מהיר של בניית דיר העגלות.

בריאות העגלות השביעה רצון בהחלט. מקרי שלשול היו נדירים וחלק גדול ממקרי המות אירע בזמן ההמלטה, כתוצאה מחוסר נסיון של העובדים ומחמת המלטות קשות.

טיפול והשבחה.

סעיף זה אינו תופש מקום בחשבונות ובסיכומים שנתיים. זהו סעיף הדורש נשימה ארוכה וסבלנות רבה מצד הבוקר. אולם בסופו של דבר הוא מתבטא ומתבלט בהכרח סות הענף. הטיפול צועד יד ביד עם ההזנה והטיפול ואילו אצלנו קרה דבר הפוך. שנה-שנה אנו מתקדמים ומשפרים אר תם בכמות ובאיכות ואילו ההשבחה מפגרת. במשך שנים השתמשנו רק בפר אחד, אם כי כעבור זמן היינו מחליפים אותו באחר. הפרים שהשתמשנו בהם היו צעירים ובלתי בדוקים, וכאן מקור הסכנה. בפר הראשון שהיה לנו השתמשנו זמן רב מדי וכיום עומדות בעדרנו 26 מבנותיו. בחי רדה חכיננו לסיכומי תנובות בנותיו הראשון נות ונחלנו אכזבה רבה; כיום אנו מניחים שאת רוב בנותיו נצטרך להוציא לאט לאט. הערכה זו נאמרת בזהירות רבה ובהסתייגות מסוימת, כי יתכן ותהיינה הפתעות מסוימות לטובה לאחר המלטת השניה.

נגד כל המחלות שאפשר למנוע אותן ע"י חיסון. שלושה דברים בלטו השנה באופן מיוחד. התקפה רחבה למדי אולם חלשה של תילריה, דלקות-עטין ופנריציום. הקדחת תקיפה השנה מספר גדול מהרגיל בכל שנה אולם ההתקפה היתה חלשה ובלתי מסורכנת. במקרה של התקפה לפני המלטה, גרם הדבר להורדת מה של התנובה ובמקרה של התקפה בסוף תקופת החליבה, התיבשה הפרה מוקדם יותר; בסיכום — לא היתה זאת לנו מכה קשה. דלקות עטין וסתימות פטמה הופיעו השנה בממדים שלא ידענום בשנים קודמות. אין הסברה מתקבלת על הדעת בכל הנוגע לתופעה זו; הדבר היחיד המסתבר, הוא — שהיה זה „שכר-לימוד" יקר של צוות הבוקרים החדשים והבלתי מנוסים וכן חוסר ההתמדה של העובדים. מוסדות המשק טרם למדו מהו הנזק עקב חילופי העובדים בענף זה, וייתכן מאד שזאת היא התוצאה הישירה.

בסתיו פרצה מגפת פנריציום (מחלת טלפם) רצינית בעדרנו ואנו מעריכים ש-60% מכלל הפרות הספיק להיפגע ממנה. תופעה זו מעוררת מחשבות בקשר עם הבוץ הרב בחצרות הרפתים.

ההתעברות והבריאות

קיץ תשי"ג וסתיו תשי"ד היו קשים ביותר מבחינת ההזנה ואפשר לזקוף על חשבון זה את ההתעברות הלקויה, העקרות והחלשת כח ההתנגדות של העדר למחלת הפנריציום. חוץ מתופעות אלו, אשר באו ונעלמו בבת אחת, לא היו לנו צרות מיוחדות בשטח הבריאות.

גידול עגלות

אנו מגדלים כל עגלה שנולדה. המקובל בעדרים הוא שלכל 100 פרות יש 75 בני-בקר, ואילו אצלנו כיום — 90; אם כי לא עשינו את החשבון המדויק, הרי בדרך כלל

ברשותנו כיום 40 עגלים אשר רבע מהם נוכל להוציא השוקה כבר בתחילת קיץ תשט"ו. מחוסר שיכון מתאים אין בידינו כל ביקורת על הזנתם. ברור לנו דבר אחד: הם מקבלים יותר ממה שהם צריכים לקבל. הואיל וחלק מהם נמצא עם העגלות, הרי הם אוכלים מנות בדומה לעגלות ולכן אין כל פלא שהם גדלו מהר ומצטיינים בגופם הנאה ובמראם החיצוני, וכלל לא ברור אם „הדרת פנים” זו תביא את התמורה ביום הדין; כן גם בלתי אפשרי הוא בתנאים הקיימים ללמד את הבעיות המיוחדות של הזנת עגלים לבשר.

בינתיים מצורף הענף לרפת, הן מבחינת העבודה והן מבחינת החשבון. ביחס לחשבון לא אביע דעתי אולם מבחינת העבודה — נכון הוא סדר זה. הבוקר הוא אדם שייטיב לטפל בעגל כיוון שידע הוא את הטיפול בפרה וגם בעגלה.

המרתה

מן הראוי להקדיש כמה שורות לענין זה. לא ראינו את היחס הנכון והבנת חשיבותו מצד מוסדות המשק וכן מצד החברים. לא הוקדשו לענף זה עובדים קבועים והחילופים נעשו לפעמים מיום ליום, מה שפגע ביעילות הרעיה. זה גרם לניצול מופרז של שטחים נוחים לרעיה (כלומר, נוחים לרועה) וחוסר ניצול של שטחים אחרים. היו גם נזקים רבים לשדות מסביב ולשטחי נטיעות וכן נפגעה קשה המשמעת בעדר, דבר שגרם להתפרעות ולהפקרות לא מעטה. אם לא יתוקן הדבר הרי תיהפך לנו הברכה לקללה ובמקום הזנה זולה לשובע ועליה בתנובה, יתרבו שדות רמוסים, מטעים שנחבלו ותנובה נמוכה. עד כה הורגלנו ליהנות מהמרעה מבלי להשקיע בו משהו. השנה עלינו להשתלט על שטחים מסוימים אשר בהם התפשטו שיחי חורש (קידה, סירה קוצנית, אילת המסטיק) וצמחים חד-שנתיים בלתי מועילים; אם לא

תקלה שניה בפר יחיד הוא גודל העדר. יקרה אמנם שבמשך מספר שבועות אין לפר עבודה כלל, אולם יש גם תקופות שבהן הוא נאלץ לעבוד יום וואף מספר פעמים ביום. החזקת שני פרים תכביד לא מעט על מאזן הענף, והעדר קטן מדי בשביל שניים. בקיץ זה הצלחנו להצטרף, יחד עם כל ישובי ההר, לאגודת ההזרעה, ובזה פתרנו את כל הבעיות. שיטה זו אמנם יקרה יותר וגם בתוצאות ההתעברות לא גרמה לנו נחת, אולם אין להשוות את נוחיות העבודה, החסר כון בזמן, והחסכון במאמץ פיזי בהשוואה למר צבנו הקודם. והעיקר — לשרותנו עכשיו פרים משובחים ביותר; בחלקם הגדול עברו מבחן והוכרו כמשביחים, ביניהם גם כאלה אשר נחשבים למצטיינים ביותר בארץ. עבור דת טיפוח כזאת היא בטוחה; קיימת עוד הסתכנות בצאצאים מספר מפר מכשיל אולם התפטרנו מהסכנה של הקמת דור שלם שיוריד בבת אחת את רמת העדר ויבטל בשנה אחת את ההישג של שנים בטיפוח והשבחה. מבחינה זו אנו מלאי תקווה ומ- כירים שעלינו על הדרך הנכונה.

גודל העדר

במחיר המים הנוכחי אין אנו רואים כל אפשרות להגדלת הענף בעתיד ולכן, נעמוד כבר השנה בפני מכירת בקר; כמובן שזה יתן לנו את האפשרות לערוך בירור קפדני, וייתכן כי תסתמן גם המגמה להקטנה מסוימת של יחידת העדר.

עדר הבקר לבשר

באופן כללי אני רואה את משקנו כמתאים ביותר להחזקת עדר גדול של בקר לבשר ולאזן דוקא עדר לחלב; כל התנאים המשקיים שלנו הם מתאימים באופן מיוחד לענף זה. לשמחתי התחילו להכיר בדעה זו רבים מאנשי המשק ויש סיכויים שנגיע תוך שנתיים להגשמת מפעל זה אם נפעל במרץ.

רים, ריכוז הענף וכו'. רישום העבודה במשקנו הוא הרישום המפגר ביותר ולכן אינו משקף נכונה את יעילות העבודה. בחליבת ידים, כפי שנהוג אצלנו, מקובל לחשוב שדי ב־35–40 י"ע לשנה לפרה. אצלנו נוספים כל מיני סעיפים אחרים ולכן אי אפשר לקבל תמונה אמיתית על יעילות העבודה. בכל אופן נראה לי שאם גם נוריד את כל "התוספות" תישאר עוד מכסת העבודה גבוהה למדי ומחובתנו לחשוב ברצינות על יעול וחסכון. הגורמים למספר גדול של י"ע הם: דיר העגלות המרוחק והבלתי מסודר אשר העבודה בו דורשת כפליים זמן מאשר בדיר מסודר. חינוך צוות חדש של בוקרים וחליבת ידים. יש לראות שלושת הגורמים האלה כמתחסלים. דיר העגלות החדש יהיה קרוב ומסודר ויחסוך זמן; הצוות ישאר קבוע ומאומן (תקוה כמובן!!!); ולבעיה השלישית יש לגשת בתנופה והחלטה נחושה: הקמת מכון חליבה מתאים, בלעדיו לא נפחית את מספר ימי העבודה ולא נוכל לעמוד בהוצאות כה גבוהות, והענף לא יוכל לשאת את עצמו.

חנן

יפתח

נעשה זאת בעוד מועד לא נוכל לנצל שטחים אלה לרעה.

עם הרחבת שטחי המטע יש הכרח לגדר רם היטב; הפרה אינה אוכלת את העץ אולם היא אוהבת "להשתשע" בו. "טיפול" מעין זה במשך שלוש דקות, "יחסוך" למשק את המשך הטיפול בעץ לעולם ועד. ישימו לב לכך הנוגעים בדבר וימנעו בעזרת הגדר גם את החרפת היחסים בין עובדי הבקר ועובדי המטע.

קשיים רבים יותר עומדים לפנינו בנדידה לחולה למרעה הקיץ, אולם גם על זה חייבים להתגבר, כי לדעתי בלי נדידה זו אין מקום כלל להחזקת עדר לבשר; גם ההזנה בכללותה תתיקר ומעמדה של הרפת עלול להשתנות לרעה.

עבודה

העבודה הסתכמה ב־2,580 ימים; זאת אומרת, הושקעו 57 י"ע לפרה. חשבון זה אינו כולל הוצאת זבל והטיפול בו, אולם כולל את הכנסת השחת לרפת, העמסת תחמיץ והכנסתו, טיפול בבני-בקר, בעגלים לבשר, במרעה טבעי וזרוע, תיקונים, סידור

המרעה והתנובה

— ניסויים בתחנת הנסיונות שבאירלנד הוכיחו שחלקת מרעה אשר טופחה יפה ונוצלה ע"י רעייה אינטנסיבית מחזורית (בפסים) הניבה למעלה מ־900 ק"ג חלב לכל דונם.

— באחת התחנות שבארה"ב ערכו ניסויים כדי לדעת מהי כמות המזון המרוכז שכדאי להוסיף לפרות חולבות הרועות במרעה שלחין. העדר הרועה חולק לשלוש קבוצות: האחת קבלה תוספת של $\frac{1}{2}$ ק"ג שעורה לחוצה (לכל ראש) מבלי להתחשב בתנובות השונות; הקבוצה השנייה של הפרות קבלה 1 ק"ג שעורה לכל 10 ק"ג חלב והקבוצה השלישית — ק"ג אחד שעורה לכל 5 ק"ג חלב. הניסויים נמשכו 153 ימים, ועם סיכום התוצאות יצא שהקבוצה האמצעית היתה הטובה ביותר במצבה הגופני ובתנובתה.

תנובת החלב של כל 3 הקבוצות השוותה לחלב בן 4% ובהתאם לזה יצא שהתנובה הממוצעת לפרה וליום היתה: בקבוצה א' — 16.7 ק"ג, בקבוצה ב' — 17.5 ובקבוצה ג' — 16.6 ק"ג. תוצאות אלה מעמידות בסימן השאלה את עצם כדאיותה של תוספת המזון המרוכז לפרות הרועות במרעה שלחין משובח.